

SODOBNI PRISTOPI K ŠOLANJU ČASTNIKOV: PRIMER VOJAŠKEGA OBRAMBOSLOVNEGA MODULA

MODERN APPROACHES TO OFFICER EDUCATION: EXAMPLE OF THE MILITARY DEFENCE STUDIES MODULE

Short scientific article

Povzetek *Obdobje po koncu hladne vojne, povezano z reformami vojaškoobrambnih in nacionalnovarnostnih sistemov ter družbene spremembe, ki so posledica zlasti informatizacije in na njej temelječe globalizacije, je nedvomno zaznamovano tudi z reformiranjem šolskega oziroma izobraževalnega sistema, tako civilnega kot vojaškega. V pričujočem prispevku poskušamo prikazati, da smo v Sloveniji s konvergentnim modelom vojaškega šolstva morda celo prehiteli naše zaveznike in partnerje, po drugi strani pa smo s civilno-vojaškim sodelovanjem na področju vojaškega modula v okviru študija obramboslovja odpravili tisti manko, ki je civilnim obrambnim strokovnjakom oteževal pot v vojaško organizacijo in častniški poklic.*

Ključne besede *Vojaško šolstvo, civilno-vojaški odnosi, profesionalizacija, častniškzbor, obramboslovje, vojaški moduli.*

Abstract The post-Cold War period, which was strongly linked to the reforms of military defence and national security systems as well as to social changes mainly caused by informatization and globalization based on it, has certainly also been characterized by the reforms of civilian and military educational systems. The paper aims at showing that Slovenia with its convergent model of the military educational system may be well ahead of its allies and partners. On the other hand, the civil-military cooperation in the field of the military module as part as the defence studies filled the gap which impeded civil military experts from entering the military organization and becoming officers.

Key words *Military education, civil-military relations, professionalization, officer corps, defence studies, military modules.*

Uvod Obdobje po koncu hladne vojne, povezano z reformami vojaškoobrambnih in nacionalnovarnostnih sistemov ter družbene spremembe, ki so posledica zlasti informatizacije in na njej temelječe globalizacije¹, je nedvomno zaznamovano tudi z reformiranjem šolskega oziroma izobraževalnega sistema, tako civilnega kot vojaškega. Šolski sistem je namreč eden najpomembnejših tako družbenih kot sistemskih stebrov, ki omogočajo njihovo delovanje in reprodukcijo. In če se opremo na enega najbolj vplivnih zahodnih filozofov 20. stoletja, predstavnika strukturalizma in marksizma Louisa Althusserja (1977), potem obstoj in kontinuirano delovanje države oziroma družbe zagotavljajo t. i. ideološki aparati države, kot so verski, šolski, družinski, pravni, politični, sindikalni, informacijski, kulturni ... Šolstvo je torej eno najpomembnejših zagotovil sekundarne socializacije, po drugi strani pa je glede na sodobne konstruktivistične teorije tudi zelo pomemben element družbene (mehke) moči (t. i. soft power), saj nam praktično oblikuje predstavo o fizičnem in družbenem svetu, ki nas obdajata. Tako tudi Martin Lawn (2006) izpostavi pomen procesa izobraževanja, ki naj bi oblikoval nacionalno identiteto in mehko vladanje.

Če je nekoč veljalo, da je večina ideoloških aparatov države delovala na vertikalnih temeljih, na katerih so se informacije in podatki dosledno prenašali z višje organizacijske ravni na nižjo, pa imamo danes nov fenomen, ki mu rečemo informatizacija sodobnih družb. Uporaba in splošna družbena razširjenost informacijsko-komunikacijske tehnologije je namreč povzročila resne probleme vsem tistim organizacijam in družbenim podsistemom, katerih moč in vpliv sta temeljili na monopolu nadzora nad informacijskimi in drugimi viri, hkrati pa je v njih potekala predvsem vertikalna komunikacija. In poleg šolskega oziroma izobraževalnega sistema je tak sistem nedvomno tudi vojaška organizacija. V tem kontekstu bi si upali postaviti celo tezo, da je informatizacija oziroma splošna družbena uporaba informacijske tehnologije zamajala vse glavne (po Webbru) birokratske sisteme v družbi (šolstvo, vojaško organizacijo in ne nazadnje tudi organizirane religije), ki se danes poskušajo reformirati in prilagoditi sodobnim izzivom, za vse tri omenjene pa je značilno izgubljanje monopolnega položaja v družbi ter vse težje zagotavljanje nadzora nad njihovimi lastnimi »člani«. Zato bomo razpravljali o (vojaško)šolskih reformah, ki naj bi Slovenski vojski (SV) omogočile učinkovito in profesionalno delovanje ter sodelovanje z zavezniki, po drugi strani pa legitimnost in obstoj v slovenski družbi. Slednji je žal vse prej kot samoumeven, saj se je SV zaradi pomanjkanja širše državotvorne in vojaške tradicije v družbi, zaradi odsotnosti neposredne vojaške ogroženosti, delovanja v okviru zavezništev in prehoda na poklicni sistem popolnjevanja od dela slovenske družbe zelo oddaljila, tako da se zlasti v času gospodarske in socialne krize postavljajo celo vprašanja o smiselnosti njenega obstoja. Hkrati pa opažamo tudi obraten proces, saj se isti del javnosti pod pritiskom medijske konstrukcije realnosti vse težje odziva na realne družbene probleme in njihovo reševanje. Zato je naloga celotne

¹ Čprav so se družbeni in ekonomski nastavki globalizacije pojavili že pred razmahom informacijske tehnologije, pa je njena vsesplošna uporabnost povzročila povsem nove dimenzije delovanja sodobnih ekonomskih, političnih, izobraževalnih in ne nazadnje varnostnih sistemov in organizacij.

družbe, tako civilne kot politične in tudi strokovne sfere (med katero štejemo tudi SV), da se dobro in na novo premislijo civilno-vojaška razmerja in jih rešuje tudi s partnerstvom med obrambnim in javnim visokošolskim sistemom, ki bo postal temelj razvoja vojaškega profesionalnega častniškega zbora. Po drugi strani pa sta kljub vse pomembnejši vlogi, ki jo imajo v zahodnih oboroženih silah visoke tehnologije, v najnovejših konfliktih prišla do izraza predvsem kulturna ozaveščenost pripadnikov oboroženih sil ter pomanjkanje predvsem družboslovnega znanja, kar so v Iraku in Afganistanu reševali celo z najemanjem družboslovcev za neposredno podporo bojnim operacijam (*Human Terrain System*) (Winslow, 2010).

Ne glede na težavnost zagotavljanja znanstvene objektivnosti zlasti v primeru, ko so raziskovalci sestavni del preučevanega problema, pa je namen našega pisanja vsekakor jasen. Poskušali bomo argumentirati vojaške module na civilnih visokošolskih ustanovah s še posebnim poudarkom na vojaškem obramboslovnem modulu, ki ga ob pomoči in sodelovanju Ministrstva za obrambo in SV izvaja Katedra za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede. Pri tem pa bo naša argumentacija izhajala tako iz sodobnih znanstvenih spoznanj na področju vojaške in obče sociologije, analize konfliktov kot iz naše aktivne vloge pri izvajanju omenjenega programa (uporaba znanstvene metode raziskovanja z udeležbo). Seveda pa ne bomo mogli mimo kratke zgodovinske analize, ki sicer pokaže čisto drugo perspektivo vojaškega šolanja in izobraževanja, vendar tudi v povsem drugačnih okoliščinah, ki so bile pogosto prežete z vojnimi dogodki. Seveda se ob tem zastavlja vprašanje, koliko se zato lahko prenašajo pretekle izkušnje v sedanje spremenjene okoliščine. Vojaški sistemi namreč še vedno močno temeljijo na tradiciji in kontinuiteti delovanja, zato je tak časovni presek smiselno narediti tudi v našem primeru.

1 ŠOLANJE IN IZOBRAŽEVANJE ČASTNIKOV NA SLOVENSKEM

Način šolanja in izobraževanja častnikov na Slovenskem se je spreminjal skozi zgodovino, odvisno od države, pod katero je v določenem časovnem obdobju spadalo slovensko ozemlje. Za vse države, pod katere je spadalo slovensko ozemlje pred letom 1991, pa je značilno, da je šolanje vojaških častnikov potekalo na vojaških akademijah (Kastelic, 2008).

Kastelic (2008, str. 12) ugotavlja, da so se častniki s slovenskega etničnega ozemlja v času Avstro-Ogrske oziroma Habsburške monarhije izobraževali in usposabljali na vojaških akademijah na Dunaju, in sicer na Terezijanski vojaški akademiji in Tehnični vojaški akademiji. Terezijanska vojaška akademija je nastala leta 1751 (Österreichs Bundesheer). Na njej so se šolali častniki za pehotne in konjeniške enote, pa tudi za generalštabno stroko, Tehnična vojaška akademija pa je nastala leta 1769 za šolanje inženirskih in topniških častnikov (Kastelic, 2008, str. 12). Vstopni pogoji za vojaško akademijo so bili zelo strogi, na začetku so se na vojaške akademije lahko vpisovali samo kandidati plemiškega porekla, s končano gimnazijo in opravljenimi strogimi sprejemnimi izpiti (ibid.). Po končanem šolanju so gojenci dobili čin poročnika in se zaposlili v enotah redne vojske. Kandidati za vojaške akademije so se po letu

1874 pripravljali na višjih in nižjih realnih gimnazijah, sčasoma tudi plemiški naziv ni bi več osnovni pogoj za šolanje na vojaški akademiji. Poleg vojaških akademij pa je bila na Dunaju tudi vojna šola, ki je bila namenjena izobraževanju najvišjih častnikov, tj. generalštabnih častnikov.

Zanimivo pa je, da so se poleg vojaških akademij kandidati za častnike lahko šolali tudi na kadetnicah², poleg tega pa je obstajal še Vzgojni zavod za revne oficirske sinove iz neplemiških družin. Pogoj za vpis je bilo končanih šest razredov realne gimnazije. V kadetnicah so se šolali častniki bojnih enot, nato pa so jih kot pripravnike dve leti preizkušali v bojnih enotah ali šolskih četah, na koncu so dobili častniški čin. Pehotna kadetnica je obstajala tudi na slovenskih tleh, v Mariboru. Ustanovljena je bila leta 1856, delovala je do 1870. Ponovno so jo aktivirali leta 1894, delovala je do 1918, ko je Avstro-Ogrska monarhija razpadla (povzeto po Kastelic, 2008). Pripadnike slovenske narodnosti najdemo v vseh šolah monarhije, še posebno pa njihova prisotnost izstopa v mornariških šolah in vojaškotehničnih službah, kar velja tudi za poznejša obdobja (Cilenšek, 2009).

Ob razpadu Avstro-Ogrske monarhije in z nastankom nove države Kraljevine Jugoslavije so vojaške akademije delovale še naprej, na novo pa sta bili ustanovljeni letalska in pomorska akademija. Kastelic navaja (2008, str. 15), da je sistem vojaškega šolstva začel delovati leta 1923. Vojaška akademija se je delila na višjo in nižjo. Višja akademija je pomenila specializacijo za generalštabno stroko, nižja pa je predstavljala častniško šolo s specializacijo v zadnjem letniku. Vojaško šolstvo je bilo sestavljeno iz Pomorske vojaške akademije, Intendantske vojaške akademije, Pehotne častniške šole, Administrativne šole, Topniške šole streljanja, Konjeniške častniške šole, Tehnične vojaške šole, Mornariške tehnične šole, Sanitetne vojaške šole, Inženirske častniške šole, Pomorsko-letalske šole, Vojaške obrtniške šole, Mornariške strojne šole, Letalske višje šole, višje in nižje geodetske vojaške šole ter šol rezervnih častnikov vseh zvrsti, rodov in služb (Kastelic, 2008, str. 14).

V Kraljevini Jugoslaviji je vpis na vse stopnje vojaškega izobraževanja za pripadnike vseh narodnosti spodbujala oblast, da bi se izpostavila večnacionalna sestava oboroženih sil (tu lahko potrdimo tezo, kako je tudi vojaško šolstvo bilo del ideološkega aparata države). Cilenšek (2009) ugotavlja, da so prav zato imeli državljani vseh narodnosti možnost pridobitve častniške in podčastniške izobrazbe vseh rodov in služb.

Posebno poglavje je gotovo tudi izobraževanje častniškega (oficirskega) kadra med drugo svetovno vojno. Čeprav so bili prebivalci Slovenije udeleženi v tem konfliktu v različnih vojaških formacijah, pa sta na slovenskem ozemlju vzporedno obstajala dva glavna vojaška šolska sistema: domobranski in partizanski (glej Kladnik, 2006, str. 112). Kladnik (ibid.) ugotavlja, da je bilo mejnik organiziranega načrtovanja in izvajanja slovenskega vojaškega usposabljanja v tem obdobju leto 1943 oziroma kapitulacija Italije in da v obdobju od začetka 2. svetovne vojne pa do leta 1943

² Delovale so pehotne, konjeniške, topniške in inženirske kadetnice.

lahko govorimo le o posameznih poskusih usposabljanja starešin. V domobranskem vojaškem šolskem sistemu je bilo vojaško usposabljanje podčastnikov in častnikov v podčastniških in častniških tečajih ter slušateljev specialističnih vojaških tečajev v poveljstvu tečajev centralizirano pod neposrednim poveljstvom organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva. V organizacijskem štabu Slovenskega domobranstva je bil oblikovan šolski odsek, v katerem sta delovala dva pododseka za častniški in podčastniški pouk. Kladnik še ugotavlja, da so se v Slovensko domobranstvo bolj ali manj prostovoljno vključevali podčastniki in častniki, ki so svoje vojaško znanje pred tem pridobivali na vojaških, policijskih, aktivnih in rezervnih častniških in podčastniških šolah Avstro-Ogrske, Kraljevine Jugoslavije, na tečajih v okviru MVAC oziroma vojaških straž ali pa tudi na nemških SS-podčastniških tečajih (2006, str. 112).

Partizanski vojaški šolski sistem pa je ohranil centralizirano častniško usposabljanje v oficirski šoli pod neposrednim poveljstvom glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije, usposabljanje podčastnikov in nižjih častnikov ter poveljnikov vodov pa je, kot ugotavlja Kladnik (2006), bilo najprej zelo decentralizirano in dodeljeno poveljstvom divizij, brigad in odredov. Partizanski zakon iz leta 1941 je določal, da lahko poveljniško mesto doseže vsak partizan, ki se izkaže v boju. Možnost hitrega napredovanja pa so imeli vsi tisti, ki so že imeli vojaško in politično znanje ter izkušnje. Kladnik (2006, str. 117) navaja, da so bili to na začetku predvsem nekdanji španski borci, rezervni oficirji in podoficirji nekdanje jugoslovanske vojske ter po kapitulaciji Italije tudi aktivni jugoslovanski oficirji in podoficirji, ki so se vrnili domov iz internacije.

Po drugi svetovni vojni je bil vpis na vojaške šole spet spodbujan, da bi se izrazila večnacionalna sestava oboroženih sil. V tem vojaškem izobraževalnem sistemu se prvič pojavita tudi javno priznanje vojaške izobrazbe in njena primerljivost z javnim šolstvom. Gojenci srednjih vojaških šol so imeli priznано srednjo vojaško izobrazbo, vojaške akademije so imele status visokošolskih ustanov, na Centru visokih šol pa so lahko pripadniki opravljali podiplomski študij za pridobitev magistrskega ali doktorskega naziva (Cilenšek, 2009).

V JLA sta bili po letu 1945 dve vrsti častniškega kadra, in sicer častniki stalne in rezervne sestave. Na začetku so se opirali še na častnike Kraljevine Jugoslavije, nekateri so se šolali tudi na sovjetskih vojaških akademijah. JLA je poznala šolanje na vojaški akademiji, ki je ponovno začela delovati leta 1944 v Beogradu in je na začetku trajala dve leti. Gojenci so pridobili splošno vojaško in strokovno izobrazbo. Že leta 1945 so jo razpustili, namesto nje je nastalo več rodovskih vojaških učnih centrov. Leta 1953 so jo ponovno odprli, imela je triletni program. Leta 1964 je bila preoblikovana v Vojaško akademijo kopenske vojske, leta 1966 pa je dobila štiriletni program. Poleg te so nastale še druge akademije, in sicer: pomorska akademija v Dubrovniku, pozneje v Splitu, tehniška akademija v Zagrebu, letalska akademija v Zemunu ter intendantska in višja letalska akademija v Beogradu (povzeto po Vojna enciklopedija). Leta 1973 so dobile akademije status visokošolskih ustanov.

Ustanovljeni so bili še višje vojaške akademije in Center visokih vojaških šol v Beogradu, na katerem je bilo mogoče vpisati podiplomski vojaški študij in pridobiti doktorat vojaških znanosti.

Čin rezervnega oficirja je bilo mogoče pridobiti v posebnih šolah za rezervne oficirje, ki so jih kandidati obiskovali med služenjem vojaškega roka. Šol za rezervne oficirje je bilo več, glede na rod so bile šole za rezervne pehotne oficirje, zveze, letalske rezervne oficirje, letalske rezervne tehniške oficirje, za rezervne oficirje tehnične službe, protiletalske artilerije, oklepni enot, protikemijske zaščite ter inženirske, intendantske in artilerijske oficirje (povzeto po Cilenšek, 2009).

Slovenci, ki so se v času SFRJ odločali, da bodo postali oficirji, so se lahko šolali le na zvezni ravni – v jugoslovanskih vojaških akademijah ali pa v šolah za rezervne oficirje (ŠRO) nekdanje JLA, po katerih so se lahko aktivirali. Od sedemdesetih let preteklega stoletja pa so se lahko šolali tudi na nacionalni ravni na Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo (FSPN) v Ljubljani; njeni diplomanti obramboslovja so namreč po končani fakulteti prav tako dobili čin rezervnega oficirja, potem ko so opravili stažiranje na zvezni ravni v enotah JLA. Ta študij pa je bil pomemben tudi zato, ker je razbil monopol zveznih oblasti ter JLA nad vojaškim oziroma obrambnim izobraževanjem, zato je JLA prek aktivnih ali upokojenih oficirjev, ki so učili na SLO in DS, povsem logično želela ohraniti nadzor. Pa vendar JLA nikoli več ni zmogla popolnoma monopolizirati znanja na vojaškem in obrambnem področju.

1.1 Šolanje in izobraževanje častnikov po letu 1991

Po osamosvojitvi Slovenije je imel Republiški štab za Teritorialno obrambo več možnosti za šolanje častnikov TO (pozneje SV), in sicer: ustanovitev obrambne akademije, obrambno-varnostne akademije, vojaške akademije ali podobne visoke vojaške šole po vzoru razvitih evropskih držav, ki se jim je Slovenija želela pridružiti. Druga možnost je bila vključevanje vojaškega modula (vključili bi vsebine vojaških disciplin za SV) v program študija obramboslovja na takratni FSPN ali v študije na drugih fakultetah (npr. na strojni, elektrotehniški, računalniški ipd.), pri čemer bi študenti po opravljeni praksi na poletnih in zimskih taborjenjih in po zagovoru diplomske naloge skupaj s fakultetno diplomno dobili tudi čin. Tretja možnost je bila usmeritev na interno šolanje znotraj TO oziroma SV, pri čemer bi morali kar najbolj izkoristiti izkušnje nekdanjih štiri- do osem mesečnih šol za rezervne oficirje (ŠRO), četrta možnost pa je bila šolanje oficirskih kandidatov v tujini (Žabkar in Svete, 2008).

Žabkar in Svete ugotavljata, da bi prva rešitev ob dejstvu, da TO ni imela visokošolskega predavateljskega kadra za vojaške vede, zahtevala iskanje pomoči v tujini³ (predavatelje za vojaške predmete). Druga rešitev bi pravzaprav bila nadaljevanje tradicije študija obramboslovja (z vključevanjem čina v diplomu), kar pa bi takrat zelo verjetno mnoge v Sloveniji navajalo na misel, da gre za militarizacijo

³ Pozitiven odziv je bil vprašljiv, ker so se leta 1991 vse članice Nata zaradi vojne na območju nekdanje Jugoslavije distancirale od držav, ki so nastale na območju nekdanje zvezne države (Žabkar in Svete, 2008).

univerz⁴ in bi zato vztrajali, da se to v večstrankarski demokratični družbi ne bi smelo ponoviti. Četrta rešitev je bila najdražja. Po mnenju avtorjev je bila najpreprostejša tretja rešitev, saj je bila najkrajša, najcenejša in je hkrati RŠTO (oziroma pozneje Generalštabu SV) omogočala popoln nadzor nad šolanjem, dajala mu je namreč popolnoma proste roke tako glede trajanja in programov študija kot glede izbire predavateljev, selekcije kadrov za šolanje, ocenjevanja njihovega uspeha in podeljevanja činov.

Če je bila torej izbrana rešitev posledica nezmožnosti oblikovanja lastne vojaške akademije po letu 1991, obenem pa je bila taka rešitev takrat nesprejemljiva tudi z vidika civilno-vojaških odnosov (predvsem v luči refleksije na pretirano militarizacijo v času SFRJ), pa se danes vse bolj kaže, da odločitev za kombinacijo civilnega in vojaškega izobraževanja ni bila napačna. Po drugi strani pa je res, da je slovenski način usposabljanja in izobraževanja častnikov vse preveč nesistemi in razdvojen na civilni in vojaški del, ki ne omogoča zadostne sinergije. Vendar pa tudi na tem področju prihaja do sprememb, ki jih je omogočila tudi bolonjska reforma.

2 SODOBNI PRISTOPI K IZOBRAŽEVANJU ČASTNIKOV

Konec devetdesetih let prejšnjega stoletja je Evropska raziskovalna skupina o vojski in družbi (ERGOMAS) pripravila in izvedla raziskavo o selekciji in izobraževanju častnikov v Evropi. V raziskavi so sodelovali raziskovalci iz Bolgarije, Češke, Francije, Grčije, Italije, Nemčije, Nizozemske, Poljske, Portugalske, Švedske, Švice in Velike Britanije, ki so preučevali sistem selekcije in izobraževanja častnikov v lastnih državah. Orodje za klasifikacijo preučevanih sistemov je bil konvergentno-divergentni model. Po tem sociološkem modelu so konvergentni tisti sistemi, ki so podobni matični družbi, divergentni pa tisti, ki se od nje razlikujejo. V tem primeru je bila sicer uporabljena deloma prilagojena interpretacija modela, tako da so za konvergentne veljali tisti sistemi izobraževanja častnikov, ki so sorodni razvitim profesionalnim študijem (univerzitetni študiji), divergentni pa tisti, ki se od univerzitetnih študijev bistveno razlikujejo. V raziskavi so kot merila za preučevanje sistema izobraževanja častnikov uporabili:

- postopke selekcije,
- učitelje,
- program izobraževanja,
- vključenost ali ločenost vojaškega usposabljanja,
- civilno vrednost diplome,
- vrsto socializacije.

⁴ Zlasti v drugi polovici osemdesetih let prejšnjega stoletja je tako zaradi notranjega razvoja v Sloveniji in Jugoslaviji kot širših mednarodnih geostrateških sprememb velik zamah dobilo mirovno gibanje, ki je imelo podporo tudi v akademskem svetu. Strah, da bo ogrožena neodvisnost univerze, pa je bil na Fakulteti za družbene vede oziroma njeni predhodnici, Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, prisoten ves čas razvoja obramboslovja. Seveda je bil tak strah povsem odveč, kajti ne nazadnje tudi v ZDA in Veliki Britaniji že desetletja zelo uspešno izvajajo program ROTC (Reserve Officer Training Corps) ali v nekoliko manj vojaški obliki program UOTC (University Officer Training Corps) (Kotnik, 2008: 91).

Najbolj tradicionalni vojaški sistemi (divergentni) za selekcijo uporabljajo tekmovalne postopke, ki jih sestavljajo različni predpogoji, psihofizične ocene in izpiti. Učiteljsko osebje na vojaških akademijah je pretežno sestavljeno iz častnikov, na institucijah, ki so bolj podobne univerzitetnemu izobraževanju, pa so učiteljsko osebje pretežno civilni profesorji. V predmetniku divergentnih izobraževalnih institucij je največ vojaških predmetov, v predmetniku konvergentnih institucij pa civilnih. Indikator divergentnosti oziroma konvergentnosti je tudi izvedba praktičnega dela programa. Če je ta le minimalno prisoten in poteka časovno in prostorsko ločeno od drugega pouka, je to znak konvergentnosti, če pa se praktično vojaško usposabljanje in drugi pouk prepletata, je to znak divergentnosti. Če ima diploma vrednost le znotraj vojaškega sistema, potem govorimo o divergentni izobraževalni instituciji, če pa je splošno veljavna, je to znak konvergentnosti. Poznane so tudi vmesne stopnje, kjer se vsebine ne priznajo kot dosežena stopnja izobrazbe, dajo pa določeno število kreditov za drugo izobraževanje. Socializacija je lahko raznovrstna, od socializacije za totalno institucijo, kar je znak divergentnosti, do povsem običajne študentske socializacije, kar je znak konvergentnosti modela izobraževanja (Caforio, 2000, str. 7–12).

Raziskava je pokazala, da je bilo leta 1999 divergentno izobraževanje častnikov v Bolgariji, na Poljskem, pretežno divergentno v Grčiji, v Veliki Britaniji in na Portugalskem, vmesen sistem so imeli v Španiji, Franciji, Italiji, na Češkem in na Nizozemskem, pretežno konvergentnega v Švici, povsem konvergentnega v Nemčiji. Pokazalo se je tudi, da se sistemi izobraževanja častnikov v teh državah spreminjajo, in sicer tako, da postajajo vedno bolj podobni običajnemu univerzitetnemu izobraževanju oziroma postajajo bolj konvergentni. Velik premik v tem so od osemdesetih let dalje naredili predvsem na Češkem, pa tudi v Italiji, Španiji in Švici (povzeto po Caforio, 2000, str. 13–14).

Vsebinsko se kaže predvsem potreba po širitvi politološkega znanja. Sodobni častniki morajo namreč poznati svetovne politične, ekonomske, okoljske in socialne dejavnike. Poleg tega politološka (ali druga univerzitetna) diploma pred vstopom v vojaško organizacijo tudi deloma odpravi skrbi, kako nadaljevati kariero po končani vojaški karieri (povzeto po Caforio, 2000, str. 15). Seveda ugotovitve glede potrebnega znanja častnikov niso le ugotovitve raziskovalcev iz raziskave ERGOMAS-a. Vse od konca hladne vojne, zlasti kot posledica širitve delovanja vojaških sil na mednarodne operacije, se kaže potreba po raznovrstnem nevojaškem znanju. Franke (1997, 1998, 1999) je preučeval, kakšne so zahteve, ki jih pred vojaka, zlasti poveljnika, postavlja sodobna vloga oboroženih sil, in koliko vojaške akademije (primer West Pointa) omogočajo pripravljenost na to vlogo. Vojska danes ne skrbi več le za nacionalno obrambo, temveč ima tudi vrsto, kot pravi avtor, nekonvencionalnih vlog – od humanitarne pomoči do ohranjanja in vsiljevanja miru. Sodobne operacije, pogosto gre za nevojne operacije, zahtevajo od vojakov prehajanje med vojskovanjem in *peacekeepingom* – kot se pač spreminja misija. Usposabljanje poveljnikov mora tako zagotoviti učinkovito prilagajanje oziroma prehajanje med bojnimi in nebojnimi vlogami. Nebojne misije niso nekaj novega, jih je le več, so bolj

kompleksne in se odvijajo z drugačnim tempom. Bojne in nebojne operacije se lahko pojavljajo skupaj, kot del iste misije. Za takšne misije je značilna negotovost, to pa zahteva od vojske kopičenje bojnih in nebojnih nalog in hitro prehajanje med ohranjanjem in vsiljevanjem miru, humanitarno pomočjo, zastraševanjem in konfliktom (Franke, 1998, str. 253, in Franke, 1997, str. 33–35). Na to prehajanje morajo biti vojaki pripravljene tehnično, doktrinarno, kognitivno in tudi emocionalno (Franke, 1999, str. 162). Vendar prilagajanje sistema izobraževanja vojaških profesionalcev novim zahtevam ni preprosto. Franke (1998) je konec 90. let prejšnjega stoletja ugotavljal, da vojaške akademije gojence še vedno usposablja v tradicionalnem duhu, kar v sodobnih razmerah ni vedno najbolj funkcionalno. Tako, na primer, socializacija na West Pointu, ki ima za cilj izobraziti in usposobiti kadete za častnike v kopenski vojski ZDA, temelji na tradicionalnem razumevanju vrednot, kot so »dolžnost, čast in država« (*duty, honor, country*). Ti ideali so v preteklosti diplomante vojaških šol učinkovito pripravili na boj, danes pa tradicionalna socializacija za takšne vrednote naj ne bi omogočala neodvisnosti in prilagodljivosti, ki jo zahtevajo sodobne vojaške operacije. Temelj socializacije na West Pointu ostajajo vrednote, kot so plemenitost, moralnost, dostojanstvo, samodisciplina, podrejanje in značaj (Franke, 1998, str. 255–256) ter integriteta, čast, spoštovanje, lojalnost, dolžnost in služba (Franke, 1999, str. 163), ki so tradicionalne značilnosti profesionalnega vojaškega etosa. To kaže, da so kadeti bolj pripravljene na izpolnjevanje konvencionalnih vojaških vlog, pripravljenost na nekonvencionalne naloge pa se mora še okrepiti (Franke, 1998, str. 255–256 in 1999, str. 84). Tudi ponovljena (1998) in razširjena raziskava med kadeti West Pointa v ZDA in kadeti vojaške akademije Saldanhau v Južnoafriški republiki pokaže, da kadeti, ki končujejo šolanje, težje prehajajo med bojnimi in mirovnimi operacijami kot pa kadeti, ki so pravkar začeli šolanje oziroma socializacijo (Franke in Heinecken, 2001, str. 581). Obsežno vključevanje vojaških sil nekaterih držav v bojnih operacijah oziroma že kar vojnih razmerah po letu 2001 (Afganistan, Irak) je sicer vrhove vojsk spet postavilo pred nalogo, da poskrbijo za močnejši bojevniki etos in za večjo kohezivnost enot.⁵ Po drugi strani pa se je pokazalo tudi, da operacije v Afganistanu in Iraku zahtevajo od vojakov in drugega sodelujočega osebja dobro poznavanje kulture in tradicij lokalnega okolja⁶. Še dodatne zahteve po znanjih in komunikacijskih ter drugih veščinah pa nalaga večnacionalna sestava vojaških sil v sodobnih operacijah. Med pripadniki večnacionalnih sil so potrebni kulturna inteligenca, poznavanje lastne kulture in razumevanje tujih kultur, jezikovni različenosti prilagojena komunikacija, prilagajanje dvojni liniji poveljevanja in kontrole (nacionalni in misijski), dvojna lojalnost, fleksibilnost, odprtost idr. (Garb et al., 2010, str. 167). K temu naj dodamo še koncept vključevanja družboslovnih znanstvenikov v neposredno podporo protiuporniškim operacijam, imenovan HTS (*Human Terrain System*). Bistvo projekta je zavedanje, da sodobni konflikti, ki potekajo v kulturno, politično in tudi civilizacijsko povsem različnih okoljih, zahtevajo neposredno podporo družboslovnih in humanističnih ved poveljnikom na bojišču.

⁵ *Nova strategija oblikovanja vojaških enot ameriške vojske, imenovana Stabilizacija sil (Force Stabilization). Več v Garb, 2007.*

⁶ *Tako so vsebine, povezane s kulturnim poznavanjem okolja, v katerem potekajo vojaške operacije, postale sestavni del nadaljevalnega tečaja ROTC za ameriško kopensko vojsko (<http://www.goarmy.com/rotc/courses-and-colleges/curriculum/advanced-course.html>).*

Če bi HTS umeščali v obveščevalno dejavnost, bi ga nedvomno umestili v koncept HUMINT kot klasične obveščevalne dejavnosti in podpore oboroženim silam, vendar je razvoj v zadnjem času tako poseben, da zahteva podrobnejšo analizo. Projekt HTS je sicer res nastal v okviru G-2 (obveščevalne dejavnosti na brigadni ravni znotraj ameriške vojske), vendar gre pri tem za več kot svetovanje oziroma obveščevalno podporo (ameriške in tudi druge).

Oborožene sile so namreč že kmalu po začetku protiterorističnih operacij, ki so sledile 11. septembru, ugotovile, da ne bo mogoče zmagati brez natančnega poznavanja delovanja socialnih mrež asimetričnih nasprotnikov in tudi družbenih okolij, v katerih ti delujejo. Po drugi strani pa je postalo popolnoma jasno, da je bolj kot zmaga nad konvencionalnim nasprotnikom pomembna zmaga za nadzor »src« okupiranega ozemlja. »Hearts and Minds« pa ni mogoče dobiti na svojo stran le z umišljenimi obljubami o svobodi in razvoju. Zato je postalo povsem jasno, da je treba v neposredno bojno podporo vključiti antropologe, sociologe, politologe, demografe, kulturologe, geografe in druge humanistične in družboslovne profile. Ti so bili sprva mišljeni le kot svetovalci, ki naj bi oblikovali podatkovne baze, vendar so poveljniki na terenu zahtevali, da svetovalci neposredno sodelujejo v akcijah. Tako so oblikovali petčlanske ekipe, ki so – kot nekoč novinarji – spremljale vojake na terenu. Takrat smo govorili o bojnoformacijskem novinarstvu (*embedded journalism*), v tem primeru pa gre za neposredno vključevanje znanosti, ki jo lahko imenujemo tudi bojnoformacijska znanost (*embedded academia*).

Širitev znanja častniškega vojaškega osebja pa ni le potreba sodobnega vojaškega izobraževanja. Že v preteklosti so bile potrebne nekatere podobne reforme programov izobraževanja častnikov. Tako je bilo za prvotne vojaške akademije, ki so se v zahodnem svetu pojavile v poznem osemnajstem in na začetku devetnajstega stoletja, značilno, da so se osredotočale na tehnično izobrazbo. Razvoj vojaške tehnike in posledično roda artilerije je namreč od častnikov zahteval zlasti znanje iz matematike (Crackel v Segal, 2008, str. 6). V obdobju hladne vojne so se zaradi izkušenj iz druge svetovne vojne in zahtev vzdrževanja velikih stalnih vojaških sil učni programi vojaških akademij začeli odmikati od ozke tehnične izobrazbe k večji intelektualni širini. Tako je v 60. letih v programe prišla sociologija, na nekaterih akademijah pa so se bolj usmerili v behavioristične vede (predvsem v psihologijo) (Segal, 2008, str. 6–8).

3 PRISTOP K IZOBRAŽEVANJU ČASTNIKOV PO SLOVENSKI OSAMOSVOJITVI

Slovenski pristop k izobraževanju častnikov je v primerjavi z državami, v katerih so vojaški častniki tradicionalno prihajali z vojaških akademij, nekoliko poseben. Ker Slovenija še v času nekdanje Jugoslavije ni imela svoje vojaške akademije, je tudi po osamosvojitvi iskala alternativne poti izobraževanja častnikov. Za častniški zbor smo v prvih letih slovenske samostojnosti radi rekli, da je pravi konglomerat osebja. Poveljniki in inštruktorji so imeli vojaško znanje pridobljeno na različne načine: odslužen vojaški rok in tečaj za desetnika v nekdanji jugoslovanski vojski, šola za

rezervne oficirije, vojaška akademija, študij obramboslovja (nekdanj študij SLO in DS⁷) ipd. V praksi se je pokazalo, da tudi slednje, torej študij obramboslovja, daje dobro predpripravo na delo v vojski. Do izraza je prišla sorodnost učnih programov vojaških akademij in študija obramboslovja. Ker pa se je program obramboslovja v Sloveniji razvijal na družboslovni fakulteti, so del programa predstavljale tudi splošnejše družboslovne vsebine. Diplomant obramboslovja je bil zato pravi civilni obrambni (in z razvojem vsebin programa kmalu tudi varnostni) strokovnjak. Sloveniji zato ob vzpostavljanju svoje nove državne uprave na obrambnem področju ni primanjkovalo strokovnega osebja kot nekaterim drugim nekdanjim socialističnim državam.

Pri odločanju o modelu šolanja novega častniškega osebja za Slovensko vojsko se je že kar kmalu pokazalo, da je dobro izhajati iz posebnosti slovenskega okolja (npr. številčno majhne potrebe po častnikih, odstopanje od zgodovinskih vzorcev drugih držav) in umestiti pridobivanje častnikov v veljavni sistem javnega izobraževanja (Posvet o šolanju častnikov Slovenske vojske, 1994). Takšna odločitev v kategorizaciji zgoraj omenjenega projekta ERGOMAS-a pomeni odločitev za konvergentni model izobraževanja, ki se je v vseh letih tudi dejansko izvajalo. Včasih se sicer zdi, da pri razumevanju sistema izobraževanja slovenskih vojaških častnikov manjka sprejemanje dejstva, da je tudi študij pred vstopom na Šolo za častnike – na različnih programih slovenskih univerz – del izobraževanja bodočega častnika. Med vojaškim izobraževanjem naj bi bodoči častniki namreč pretežno dobivali le vojaško znanje, medtem ko splošnejše, a enako pomembno – politološko, pravno in mednarodnopravno, sociološko, antropološko, vodstveno in menedžersko, ekonomsko, psihološko, strojno, kemijsko, fizikalno ipd. – pridobivajo na različnih študijskih programih na univerzah pred vstopom na vojaškostrokovno izobraževanje. To je skoraj neizmerna zakladnica najrazličnejših strok, vrst znanja, česar ena sama institucija ne bi nikoli zmogla. Sloveniji je torej uspelo to, za kar si države, ki imajo močno tradicijo vojaških akademij, v zadnjih letih bolj ali manj uspešno prizadevajo: pridobiti široko civilno znanje častnikov ter možnost osredotočenosti na vojaške veščine in drugo vojaško stroko, ločeno od civilnega izobraževanja. Tako pri izobraževanju častnikov vojska lahko ohranja svojo profesionalno avtonomijo nad vojaškim znanjem in veščinami, druge stroke in znanosti pa nad svojimi vrstami znanja.

4 VOJAŠKI MODUL V OKVIRU ŠTUDIJA OBRAMBOSLOVJA

Čeprav mnogi v vojaškem sistemu izražajo kritike na račun sistema vojaškega šolstva, ni mogoče trditi, da naši častniki, podčastniki in vojaki ne opravljajo svojih nalog. Ravno obratno, številne naloge opravijo odlično, izkažejo se na mirovnih operacijah, odlični so na dodatnih šolanjih in usposabljanjih v tujini. Profesionalnost jim priznavajo pripadniki tujih vojsk ter civilni strokovnjaki. Pavšalne trditve, da sedanji sistem šolanja ni dober, je zato treba pogledati in analizirati v luči dosežkov dosedanjih akterjev na področju vojaškega izobraževanja. Pri tem ne moremo mimo

⁷ *Študij Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Študij se preimenuje v obramboslovje v študijskem letu 1990/1991 (Korošec, 2007, str. 789).*

obramboslovja, ki kot multidisciplinarni študij poteka na Fakulteti za družbene vede. Študij, ustanovljen leta 1975, že 35 let izobražuje kadre za potrebe nacionalnovarnostnega sistema, tako civilne obrambne strokovnjake kot tiste, ki so v različnih obdobjih z različno intenzivnostjo vstopali v vojaško organizacijo in gradili profesionalne kariere. Tako je bilo na primer mogoče opaziti, da je bilo med 33 častniki v SVNKON 15 Kforja kar 13 diplomantov obramboslovja, vključno s poveljnikom bojne skupine Sokol. Pohval na račun delovanja tega kontingenta je bilo veliko. Velik del obramboslovnega kadra se je izkazal že pri oblikovanju Teritorialne obrambe v nekdanji SR Sloveniji in pozneje pri morda najpomembnejšem projektu sodobne slovenske zgodovine – vzpostavitvi in obrambi samostojne slovenske države. Z obramboslovci na ključnih mestih se je oblikoval obrambni sistem, ki ga imamo danes in katerega glavni nosilec pri izvajanju vojaške obrambe je Slovenska vojska. To je bilo mogoče, ker se je del študija obramboslovja oziroma nekdanj študija splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite vsebinsko močno navezoval na vojaške akademije. To pomeni, da smo dobili pri obramboslovcih tri desetletja nazaj kombinacijo družboslovca, »okrepljenega« z vojaškim, obrambnim in varnostnim znanjem. Pozneje se je študij obramboslovja močno spreminjal in prilagajal mednarodnim varnostnim študijem, notranjim slovenskim potrebam po vojaškem in obrambnem znanju, v osamosvojitveni vojni pa so diplomanti obramboslovja prevzeli ključne položaje tako na področju izvajanja vojaške kot civilne obrambe (Jelušič, 2008).

Pa vendarle so bili obramboslovci civilni strokovnjaki za področje obrambe in varnosti, prav tako pa obramboslovja tudi ne smemo razumeti kot kakršno koli nadomestilo za vojaško akademijo.⁸ Čeprav smo pokazali, da so diplomanti obramboslovja uspešno vstopali v obrambni in vojaški sistem, pa se je sčasoma pokazalo tudi nekaj pomanjkljivosti. Iz lastnih izkušenj pri sicer kratkem vstopu v vojaški sistem lahko ugotovimo (op. Svete), da je obramboslovcem, vsaj tistim, ki so študirali po programu v 90. letih, ko so se iz programa izvzele praktične vojaške vsebine, gotovo manjkala taktična percepcija prostora in poznavanje vojaškega načina razmišljanja, prav tako pa so delovanje vojaške organizacije poznali le na teoretični ravni in na višjih organizacijskih ravneh. Zato se pogosto tudi niso znašli v povsem drugačnem organizacijskem in kulturnem okolju vojaške organizacije. Vse bolj očitno je postajalo, da bo treba sicer dobro osnovo obrambno-družboslovnih znanj oplemenititi ter povezati s prakso na način, da bo prehod diplomantov v vojaško organizacijo bolj tekoč in da bodo lažje prevzemali prve častniške dolžnosti. Tako sta že leta 1999 takratni Center vojaških šol SV in Katedra za obramboslovje organizirala taborjenje za študente obramboslovja. Udeležba na taboru takrat (še ni) bila del študijskega programa, temveč zgolj možnost za spoznavanje vojaškega načina dela in življenja, za katero so se študentje lahko odločili. V naslednjih letih pa se je tudi ta oblika usposabljanja študentov razvijala, saj je

⁸ Tako so tudi Sušnik, Ivanuša in Podbregar (2007) interpretirali, da je po letu 1974 zaznati v Sloveniji zaton vojaške in vzpon obramboslovne znanosti. Čeprav je res, da so nekateri upali, da bo obramboslovje že takrat nadomestilo vojaško akademijo, pa je po svoji zasnovi mnogo bližje ameriškemu konceptu ROTC (http://en.wikipedia.org/wiki/Reserve_Officers%27_Training_Corps).

postala obvezna za študente, uspešno opravljen tabor pri študentih 3. letnika pa je veljal tudi kot opravljena obvezna strokovna praksa (Garb, 2004: 81). Tako so se na obramboslovje vrnile praktične vsebine, ki so se prekinile v začetku 90. let. Zadnjo fazo v tem razvoju pa nedvomno pomeni bolonjska reforma, ki jo je obramboslovje tudi izkoristilo.

Leta 2005 je program obramboslovja na Fakulteti za družbene vede ponudil v akreditacijo dva bolonjska programa. Prvi, tako imenovani splošni obramboslovni študij, je namenjen šolanju za politološke in mednarodno varnostne kompetence, drugi pa je vojaški obramboslovni študij, ki od prvega letnika naprej vsebuje več vsebin s področja vojaške prakse in veščine, več je usposabljanja, prav tako so posebej poudarjeni vojaške vede, delovanje in vloge oborožitvenih sistemov v sodobnih oboroženih silah in konfliktih, balistika in (taktične) uporaba vojske, ne nazadnje pa je posebna pozornost namenjena tudi vojaški zgodovini Slovencev in prostora, na katerem danes živimo. Vsebuje znanje obramboslovja, mednarodne varnosti, politologije, sociologije in antropologije. Oblikovan je bil tako, da je vsebinsko (nikakor pa institucionalno in organizacijsko!) primerljiv s programi vojaških akademij v zahodni Evropi, ki so svoje programe za splošne častnike preoblikovale skladno z bolonjsko reformo in uvedle javno priznani civilni diplomski naziv na prvi stopnji šolanja (*Bachelor of Arts*) (Jelušič, 2008). Razlogi za uvedbo modularnega študija obramboslovja in prilagoditev pomembnega dela učnih vsebin za potrebe SV izvirajo iz ideje o vojaškem strokovnem študiju, kakršnega je Ministrstvu za obrambo predlagala prav Katedra za obramboslovje že leta 1992. V takratnem konceptu naj bi študij potekal na civilni fakulteti z možnostjo hitre demobilizacije diplomanta take šole v različne civilne poklice, kar je danes težnja v vojaškem poklicu v svetu. Vendar MO RS in SV takšne šole oziroma koncepta nista imela za potrebnega. Večja pozornost je bila takrat namenjena civilnemu študiju na več fakultetah, katerih diplomanti so po koncu študija prišli v Šolo za častnike po potrebno vojaškostrokovno znanje. Vendar pa se je zamisel o vojaškem modulu na obramboslovju zdela bliže realnosti že leta 1999, ko je bil prvič uveden vojaški tabor za obramboslovce, da bi torej študentom približal delovanje vojaške organizacije. Obris modularnega študija in pripravljenost slovenskih univerz ter Slovenske akademije znanosti in umetnosti, da bi podprle tak študij, so bili potrjeni na simpoziju o razvoju visokega šolstva novembra 2001 (Jelušič, 2008: 178).

Od akademskega leta 2005/2006 poteka torej izobraževanje na vojaškem modulu študijske smeri obramboslovja. Ni odveč opozoriti, da je bil predmetnik dalj časa usklajevan z eksperti SV za vojaško izobraževanje in ta proces v duhu novih izboljšav še vedno poteka. Študenti se z udeležbo na prvi vojaški praksi, ki jo pripravi in izvaja SV, v prvem letniku prostovoljno odločijo za vpis v vojaški modul, ki se dejansko začne vsebinsko razlikovati od splošnega modula v drugem letniku, potem pa se iz letnika v letnik število posebnih vojaških predmetov povečuje. Pri odločitvi študentov imajo pomembno vlogo izkušnje iz vojaške prakse in mnenje pripadnikov SV, ki prakso izvajajo. V akademskem letu 2008/2009 je študij na vojaškem modulu končala prva generacija študentov in glede na to, da zdaj končuje študij že tretja

generacija, je čas, da opravimo resno evalvacijo⁹ opravljenih reform tako na Katedri za obramboslovje kot na Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje, še posebej pa v Šoli za častnike. Pri tem pa bi opozorili zlasti na dejstvo, da se je reformam kaj malo prilagodil vojaški izobraževalni sistem, ki še vedno stopica na mestu in razmišlja o globljih dolgoročnih reformah. Pa vendar je nesporno dejstvo, da je civilno-vojaško sodelovanje tudi ali predvsem na področju vojaškega šolstva interes obeh strani in da bi kakršna koli ekskluzivnost pri vstopanju v vojaški poklic še pospešila procese divergentnosti. Poklicno vojaško organizacijo bi to še dodatno osamilo, kar pa je v sedanjih asimetričnih (neenotnih) pogledih na nacionalno varnost v sodobnih družbah lahko celo usodno. Po drugi strani pa se je v procesu medsebojnega sodelovanja pokazalo, da bo treba predvsem v Šoli za častnike izvesti globlje reforme, predvsem v luči doseganja komplementarnosti s civilnim izobraževalnim okoljem (tudi vojaškim obramboslovnim modulom).

Sklep Sistem vojaškega šolstva je bil vedno odgovor na potrebe vojske, zmogljivosti nacionalnega gospodarstva ter na razmere v mednarodni varnosti, prav tako pa moramo upoštevati implikacijo notranjih družbenih sprememb. Medtem ko je bilo še nekaj let nazaj popolnoma jasno, kdo in na kakšen način zagotavlja varnost (in obrambo v ožjem smislu), pa danes ni več tako. Seveda se tudi v drugih državah razpravlja o globalizaciji in varnostnih implikacijah, informacijski tehnologiji in virih ogrožanja, ki so povezani z njo, o nekonvencionalnih oblikah vojskovanja, spremembah vlog med posameznimi institucijami nacionalnovarnostnega sistema. Nekateri tako govorijo o privatizaciji varnosti, žandarmerizaciji in civilianizaciji vojaške organizacije ter militarizaciji policije, drugi o policizaciji vojske (Steele, 2000; Haltiner, 2000). Pri tem zlasti mislijo na težnje v smislu institucionalne demonopolizacije države na področju nacionalnovarnostnega sistema, kjer je zasebni nevladni sektor vse pomembnejši pri zagotavljanju nacionalne varnosti, prav tako pa postaja vse pogostejše tudi cilj delovanja. In vse te dileme so postale pomembne tudi v slovenski družbi, zato je povsem normalno, da se danes uveljavlja še nujnost primerljivosti vojaškega šolanja in izobraževanja z drugimi programi v državah, s katerimi sodelujejo slovenske oborožene sile. Vsebine, ki jih je treba vključiti v proces profesionalne socializacije častnika, pa so lahko produkt vojaškega in/ali civilnega raziskovanja oziroma znanja. V majhnih državah praviloma zbirajo vse družbene vire za izvedbo filigransko majhnih študijskih programov in tudi Slovenska vojska bo morala prej ali slej na pot na vse tiste fakultete, na katerih lahko za svoje častnike nabere ustrezno znanje, le vedeti mora, kakšno. Potem bo šele mogoče uvesti tudi konsistenten model šolanja vojaškega profesionalca. To šolanje pa ne more biti več samo vojaško, saj je treba ljudi izšolati za čas, ko pride do slovesa od vojaške kariere, in za komunikacijo s civilnim okoljem. Nesporno dejstvo je, da bodo vojaške organizacije tudi v luči proračunskih krčenj morale iskati »pomoč« na področju izobraževanja v civilnem okolju, po

⁹ *O pomenu evalvacij za Ministrstvo za obrambo piše Brožič (2008). Evalvacije so po njenem eden izmed elementov v procesu izobraževanja. Sestavljajo ga ugotavljanje potreb po izobraževanju, opredelitev ciljev, določitev strategije, oblikovanje in načrtovanje, izvedba ter evalvacija, ki kot zadnji element pomeni vrednotenje procesa in sprejemanje odločitev za njegovo izboljšanje. Toda ali smo v procesu oblikovanja in realizacije modularnega vojaškega šolanja upoštevali vse omenjene elemente?*

drugi strani pa bodo morale same razvijati veščinski del ter ga smiselno in vsebinsko povezati s civilnim izobraževanjem. Ena od konkretnih rešitev je zato gotovo ta, ki jo ponuja tudi bolonjska reforma, ki je fleksibilizirala evropski pa tudi slovenski visokošolski prostor, to je implementacija ideje o vojaških modulih, ki je povezala civilne in vojaške izobraževalne institucije, medtem ko tak način dela v ZDA poznajo že dolgo. Tak način pa se je zdel še posebej pomemben ob prehodu na poklicni sistem popolnjevanja oboroženih sil. Znano je namreč, da so poklicne oborožene sile bistveno manj integrirane v civilno okolje kot obvezniške, saj ima takšne ali drugačne vojaške izkušnje večina (moškega) prebivalstva. Seveda pa vojaški modularni šolski sistem zahteva zelo dobro kadrovsko politiko SV in tudi oblikovanje strokovnih kompetenc, ki jo slovenski častnik različnih rodov oziroma služb potrebuje za uspešno opravljanje svoje dolžnosti. Vojaški modul rešuje tudi dvojno izobrazbeno strukturo, k čemur danes stremijo tudi vojaške akademije po svetu. Častnik mora namreč v luči poznejšega prehoda v civilno okolje poleg čina pridobiti tudi civilno izobrazbo. Ob tem ne gre prezreti novih nalog, ki so zaupane sodobnemu častniku, predvsem to velja za karierno. Velik izziv so in bodo predstavljale mednarodne operacije in misije, ki vojaku, predvsem pa častniku, nalagajo neposredno komuniciranje oziroma tesno sodelovanje s pripadniki drugih oboroženih sil, hkrati pa delovanje v civilnem okolju, česar so poklicni častniki zaradi profesionalizacije vse manj vešči. Prav tu pa je neizpodbitna dodana vrednost civilnega izobraževalnega sistema, ki se pri modularnem izobraževanju častnikov komplementarno dopolnjuje z vojaškim delom.

Toda kako izbrati fakultete, ki bi ponujale vojaške module? Seveda je lahko tehničen odgovor javni razpis, toda postavlja se vprašanje, koliko je v slovenskem prostoru sploh smiseln in izvedljiv. Tudi tu se spet postavlja vprašanje kompetenc. Pot, po kateri se pride do pilota, informatika ali ne nazadnje zdravnika, je razmeroma jasna. Kaj pa druge smeri, med katerimi je najpomembnejši pehotni častnik? Da ne omenjamo potrebe po sodobnem častniku diplomatu. Kje naj izobražujemo tega? Tako se je spraševal tudi Poles (2008), ki je prepričan, da je treba vojaško izobraževanje čim bolj približati civilnemu in razvijati »vojaško profesijo«. Najboljši način za doseg tega cilja naj bi bila zato ustanovitev vojaške (obrambne) visoke šole, kajti svoje šole imajo tudi duhovniki, zdravniki in pravniki. Zakaj bi bil vojaški poklic drugačen od drugih? Podobno razmišljajo tudi Sušnik, Ivanuša in Podbregar (2007). Seveda je tako razmišljanje legitimno, težko pa se strinjamo, da možnost uveljavljanja dodiplomskega vojaškega modula na civilnih fakultetah pomeni le prehodno obdobje med pripravami na visoko šolo. Seveda pa je vprašanje, ali si Slovenija lahko privošči dvotirni sistem, kot ga poznajo ZDA.

Po drugi strani pa Kotnik (2008) ugotavlja, da nove vloge in naloge vojsk razvitih industrijskih držav predpostavljajo in zahtevajo drugačno znanje in sposobnosti častnikov. Zato se v vojskah teh držav vse bolj uveljavlja visoka stopnja odprtosti, razgledanosti, večfunkcionalnosti in prilagodljivosti vojaških častnikov. To zahteva drugačne oblike izobraževanja, usposabljanja in urjenja, ki častnikom na različnih hierarhičnih ravneh zagotavljajo potrebne značilnosti, znanje, veščine in vrednote oziroma kompetence. Tega pa ni več mogoče najučinkoviteje zagotoviti prek

klasičnih vojaških akademij oziroma specializiranih vojaških izobraževalnih ustanov. Ustrežnejša rešitev so pravilno uravnoteženi izobraževalni moduli na različnih civilnih visokošolskih izobraževalnih ustanovah, z natančno določenim skupnim programskim jedrom (skupni imenovalcec), v katerega so vključene ustrezne vsebine vojaškega usposabljanja in vzgoje. Ustrežno prilagojen in nadgrajen model je lahko še posebej primeren za majhne države, kot je na primer Slovenija, z majhnimi letnimi potrebami po novih častnikih in omejenimi družbenimi viri.

V tem pogledu je glede na izkušnje, mednarodno integracijo ter znanstvenoraziskovalno dejavnost gotovo treba izpostaviti Katedro za obramboslovje, ki je bila vedno izjemno pomemben vezni člen med civilnim in vojaškim okoljem, in ravno obramboslovje je prvo ponudilo t. i. vojaški modul kot način integracije civilnega univerzitetnega programa z vojaškim usposabljanjem in izobraževanjem. Kombinacija družboslovnega profila na civilnem delu izobraževanja s tehnično strokovnim znanjem specialistične faze Šole za častnike bi lahko dala odgovor, kako Slovenija in Slovenska vojska rešujeta problem izobraževanja (zlasti pehotnih) častnikov.

Torej ostane še vprašanje, ali je način, kako pridobiti častnike za tehnične službe in druge rodove, pravilen. V tem primeru njihova civilna strokovna izobrazba gotovo ni sporna, bolj je problematično spoznavanje z vojaško organizacijo, njeno strukturiranostjo, delovanjem ter okoljem (domačim ter zunanjim) v katerem deluje. Zato predlagamo, da se to vprašanje reši v obliki premostitvenega programa¹⁰, ki bi vsebinsko splošno fazo Šole za častnike postavil v okvir univerzitetnega okolja, kar bi seveda precej poenotilo različne tehnične in druge stroke, hkrati pa bi se jim priznale tudi kreditne točke skladno z bolonjsko reformo. Znotraj tega programa bi lahko kandidati opravili še manjkajoče vojaške prakse, da sem jim lahko prizna TVSU kot pogoj za vstop v Šolo za častnike. Tako bi se lahko Šola za častnike posvetila izključno praktičnemu usposabljanju kandidatov za častnike, ki bi se specializirali glede na svoje civilno znanje in stroko. Vsekakor bi tako rešili prepletanje vsebin Šole za častnike in civilnih univerzitetnih programov, po drugi strani pa se tudi sedanja splošna faza Šole za častnike in specialistična (pehotna) faza ne bi podvajali. Seveda bi več časa ostalo tudi za stažiranje, ki je še kako pomembno, preden kandidat za častnika postane poveljnik voda.

Čeprav se slovenski model vojaških modulov srečuje z mnogimi in vsakodnevnimi težavami, pa je po našem mnenju dobro izhodišče, ki ne potrebuje revolucionarnih sprememb, temveč hitre in jasne odločitve, kako naprej. Zato si moramo vsi akterji prizadevati, da bo vsak opravil domačo nalogo na svojem področju, skrbel za razvoj znanstvenih disciplin in stroke, vojaški del pa poleg tega seveda še posebej za večino vojskovanja. Le s skupnimi močmi bomo dosegli sinergijske učinke in tako prihodnjega častnika opremili z znanjem, s katerimi bo razreševal sodobne izzive tako doma kot v tujini, po končani vojaški karieri pa se znašel tudi v civilnem okolju.

¹⁰ Kar predlaga že Kotnik (2008), ko govori o pravilno uravnoteženih izobraževalnih moduli na različnih civilnih visokošolskih izobraževalnih ustanovah z natančno določenim skupnim programskim jedrom (skupnim imenovalcem).

Literatura

1. Althusser, L., 1977. *Ideologie und ideologische Staatsapparate: Aufsätze zur marxistischen Theorie*. Hamburg: VSA.
2. Brožič, L., 2008. Razlogi za uvedbo evalvacij v Ministrstvu za obrambo. *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, str. 59–75.
3. Caforio, G., 2000. *Introduction*. V: Giuseppe Caforio (ur.): *The European Officer: A Comparative View on Selection and Education*. Edizioni ETS.
4. Cilenšek, S., 2009. *Vojaško izobraževanje v Sloveniji, diplomsko delo*. Kranj: Fakulteta za organizacijske vede.
5. Franke, V. C., Lindy H.einecken. 2001. *Adjusting to Peace: Military Values in a Cross-National Comparison*. *Armed Forces & Society*, Vol. 27, No. 4, Summer 2001, str. 567–595.
6. Franke, V. C., 1998. *Old Ammo in New Weapons?: Comparing Value-Orientations of Experienced and Future Military Leaders*. *Journal of Political and Military Sociology*, Vol. 26, No. 2 (Winter), str. 253–271.
7. Franke, V. C., 1999. *Preparing for Peace: Military Identity, Value Orientations, and Professional Military Education*. Praeger, Westport, Connecticut, London.
8. Franke, V. C., 1997. *Warriors for Peace: The Next Generation of U.S. Military Leaders*. *Armed Forces & Society*, Vol. 24, No. 1, Fall 1997, str. 33–57.
9. Garb, M., Klemen Grošelj, Jelena Juvan in Janja Vuga. 2010. *Izbrane teme iz proučevanja mirovnih operacij*, V: Marjan Malešič (ur.): *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 161–184.
10. Garb, M. 2004. *Študentje obramboslovja na vojaškem taborjenju*. *Vojaškošolski zbornik*, november 2004, št. 3, str. 79–91.
11. Garb, M. 2007. *Mirnodobne in vojne oborožene sile*. *Slovenska vojska*, 16. nov. 2007, leto 15, št. 18, str. 20–21.
12. Haltiner, K. W., 2000. *Policemen or soldiers? Organizational Dilemmas in the Constabularization of Armed Forces*, v: Malešič, Marjan ed.: *International Security, Mass Media and Public Opinion*, Fakulteta za družbene vede, ORC, Ljubljana.
13. Jelušič, L., 2008. *Kaj lahko obramboslovje prispeva k povečanju profesionalnosti častnikov in častnic slovenske vojske (razprava)*. *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 175–183.
14. Kastelic, G., 2008. *Zgodovinski pregled izobraževanja in usposabljanja častnikov na Slovenskem*. V *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 11–24.
15. Kladnik, T., 2006. *Slovenska partizanska in domobranska vojska od ustanovitve do konca 2. svetovne vojne*. Ljubljana: Defensor.
16. Korošec, T., 2007. *K tridesetletnici slovenskega obramboslovja. Teorija in praksa*, let. 44, 5/2007, str. 785–790.
17. Kotnik, I., 2008. *Kakšen naj bo sodoben častnik Slovenske vojske in kako do njega*. *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 75–97.
18. Lawn, M., 2006. *Soft Governance and the Learning Spaces of Europe*. *Comparative European Politics* 4, 272–288.
19. Malešič, M. (ur.), 2002. *Nacionalna in mednarodna varnost*, Zbirka varnostne študije, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 5–9.
20. *Österreichs Bundesheer*, 2011. *Dostopno na: <http://www.bmlv.gv.at/karriere/offizier/geschichte.shtml>*, 21. april 2011.
21. Poles, L., 2008. *Koncept vojaškega izobraževanja častnika Slovenske vojske – stanje in vizija*. *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 121–131.
22. *Posvet o šolanju častnikov Slovenske vojske*. 1994. *Republika Slovenija, Ministrstvo za obrambo*, Ljubljana, 28. september 1994.
23. Sarvaš, S., 1995. *The Professional Corps in Central and Eastern Europe and Politics*. *ERGOMAS Conference, Praga–Brno*, 18.–25. Junij 1995.

24. Segal, D. R., in, Morten G. Ender. 2008. *Sociology in Military Officer Education*. *Armed Forces & Society*, Volume 35, Number 1, October 2008, str. 3–15.
25. Steele, R. D., 2000. *Takedown: The Asymmetric Threat to the Nation* http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/020807/48e89f48c61899704bf24cd1f4deedc4/ASYMMETRICWARTheBigPicture.doc.
26. Sušnik, D., Ivanuša T., Podbregar I., 2007. *Dileme in možne poti integracije vojaške znanosti in šolstva v javno visokošolsko izobraževanje*. 26. Mednarodna konferenca o razvoju organizacijskih znanosti USTVARJALNA ORGANIZACIJA 28.–30. Marec 2007, Portorož, Slovenija.
27. *Vojna enciklopedija*, 1975. Beograd: Redakcija Vojne enciklopedije.
28. Winslow, D., 2010. *Anthropology and Cultural Awareness for the Military*. V *Mission Critical: Smaller Democracies' Role in Global Stability Operations*, ed. C. Leuprecht, J. Troy, and LCol (ret'd) D. Last. Montreal and Kingston: Queen's Policy Studies Series, McGill-Queen's University Press.
29. Žabkar, A., in Uroš Svete, 2008. *Šolanje vojaških profesionalcev med tradicionalnimi izhodišči in (post)modernimi izzivi*. V *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 183–208.